

ЗА ХУМАНИЗМА НА ЕДИН ОТ НАЙ-ВЛИЯТЕЛНИТЕ ПСИХОЛОЗИ НА ХХ ВЕК

Десислава Костова

Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, София

Резюме. Ейбрахам Маслоу оказва огромно влияние върху създаването на положителен възглед за човешката природа. Със своя уникален, проникновен и хуманен подход към психологията, образованието, бизнеса, здравеопазването и културата Ейбрахам Маслоу доказва, че „Човешката природа не е толкова лоша, за колкото се смята“.

Keywords: humanism, psychology, education, business, health

„Човешката природа е подценена. Човек има по-възвишена природа, също толкова „инстинктоподобна“, колкото и понисшата му природа, и тя включва потребности от съдържателна работа, отговорност, творчество – от това, да бъдеш безпристрастен и справедлив, да правиш нещо, което си струва, и да предпочиташ да го вършиш добре“.

Ейбрахам Маслоу

Когато споменем името на Ейбрахам Маслоу, първата ни асоциация е известната теория за мотивацията, в която той приема, че съществува система от йерархично подредени потребности, т.нар. йерархия на потребностите на Маслоу.

А пирамидата на потребностите, разделена на пет равнища – физиологични потребности, потребност от сигурност и защита, социални потребности, потребности от уважение, признание, статус и себеизява, е може би най-често срещаната фигура в учебниците по мениджмънт и организационно поведение, в рефератите на студентите и интернет.

Едва ли има област, в която неговите идеи да не са популярни и влиятелни, като се започне от психологията и психотерапията и се стигне до здравеопазването, образованието, организационното развитие, мениджмънта, социологията и дори теорията и естетиката.

Онова обаче, което бележи Маслоу като една от ключовите фигури на психологията през миналото столетие, е неговата дълбока вяра в положителния потенциал на човешкия род. Като един от основателите на хуманистичната психология, неговото мислене е изключително оригинално и същевременно про-

фесионално. Дългогодишните изследвания върху психическото здраве и човешките възможности поражда у Маслоу оригинални идеи и концепции, намерили място в хуманистичната школа в психологията, появила се през 50–60 години на миналия век. Това са години на известно отдръпване от мрачната „дълбинна психология“ на Зигмунд Фройд и механистичната поведенческа психология на бихейвиоризма; години, в които Маслоу стига до идеята, че: „Човешкият живот никога няма да бъде разбран, ако не се вземат предвид неговите най-висши въжделения. Развитието, себеактуализацията, стремежът към здраве, търсенето на идентичност и автономия, копнежът за върхови постижения вече трябва да се приемат безрезервно като широко разпространена, а може би и всеобща човешка способност“.

Роден в началото на миналия век (1908–1970), Маслоу е повлиян от двете основни направления в психологията: експерименталния подход и клиничния, психоаналитичен подход, но вместо да акцентува върху абнормалното и болното в човека, той се съсредоточава върху стремежа на човека да търси и намира смисъла на своя живот, постигайки себеореализация. Той не престава да търси отговора на такива въпроси като: „Какво означава да си добро човешко същество? На какво са способни човешките същества? Какво носи на човешките същества щастие, творчество и осъществяване? Какво мотивира психично здравия индивид?“ (Маслоу, 2010).

Неговите идеи за човешките същества, които имат вродена склонност да преминават към все по-високи нива на здраве, творчество и себеосъществяване, за еволюцията на обществото, даващо възможност на индивидите за саморазвитие, без да ограничават взаимно свободата си, са плод на изключително задълбочено и хуманистично изучаване на човешката природа.

Новият подход, наречен от самия Маслоу „психология на Битието“, обхваща цял космос от ценности, които се развиват естествено в здравите човешки същества, независимо от изповядвана религия и култура (Maslow, 1971). Към ценностите, които себеактуализиращите се хора приемат, Маслоу причислява: истина, творчество, красота, доброта, цялостност, будност, уникалност, справедливост, простота и независимост.

Както справедливо отбелязва Колин Уилсън в своя труд „Нови пътища в психологията: Маслоу и постфройдистката революция“ (Wilson, 1972), Маслоу пръв създава наистина всеобхватна психология, която се простира от „мазето“ до „тавана“. Той приема клиничната методология на Фройд, но не и неговата философия. „Трансцендентните пориви – естетически, творчески, религиозни, са също така основна и трайна част на човешката природа, както доминацията или сексуалността. Ако те не са очевидно универсални, то е единствено защото по-малко човешки същества стигат до точката, от която нататък продължават сами. Както всички оригинални мислители, Маслоу отвори нов път към схващането за Вселената“.

В „Дневниците на Ейбрахам Маслоу“ (1979) Маслоу критикува ограничени-
ята на строго поведенческия подход към живота, чийто типичен представител е
Джон Уотсън, като защитава ценностите и избора на човека, генерирайки една
концепция за човешката природа.

По време на своето научно израстване в Новата школа за социални изследва-
ния в Ню Йорк Маслоу се обучава и искрено възхищава от двама големи учени
и негови учители, станали и негови близки приятели – антроположката Рут Бе-
недикт и основоположника на гешалтпсихологията Макс Вертхаймер. Като за-
дълбочен психолог и човеколюбец, Маслоу пише с възторг: „Не се задоволявах
просто да ги обожавам, а се опитвах да разбера защо те бяха толкова различни от
обикновените хора на този свят. Те бяха мои учители и са наистина забележител-
ни човешки същества. Сякаш не бяха просто хора, а нещо повече от хора“.

Какво признание и преклонение пред блестящите творчески продуктивни
учени, запазили топлината и обичта на човешките същества!

Характерни за Маслоу са приемствеността и коректната толерантност към те-
орията на Фройд и бихейвиоризма. Като техен ученик и последовател, той обаче
отива по-далеч, обобщавайки постиженията на съвременната му психология и
създавайки нова философия за човека в неговия път към себе си.

Със същото завидно вдъхновение и любов към науката Маслоу зарежда свои-
те студенти. Той проявява необичайна любов и загриженост към техния стремеж
към самоусъвършенстване. Това негово отношение провокира у студентите му
всеотдайност и научно любопитство, на което много от нас, преподавателите,
биха могли да завидят.

Без да е политик, Маслоу патриотично приема Втората световна война и се
опитва да разбере и докаже, че човешките същества могат да се преборят с ом-
разата, разрушенията, войната: „Бях прекалено стар, за да вляза в армията. В
този миг осъзнах, че остатъкът от живота ми трябва да бъде посветен на това, да
открия психология за масата на мирните преговори“.

Като първи ръководител на катедрата по психология в новоосновения универ-
ситет Брандейс, Маслоу продължава развитието на своята теория за човешката
природа (1951–1969) почти до смъртта си (1970). През 1962 г. става един от глав-
ните основоположници на Асоциацията за хуманистична психология. Маслоу
пише: „В наши дни хуманистичната психология е много неща: културно дви-
жение, социална мрежа, поредица от преживявания на хора, набор от методи,
ценностна система, организация и теория. В идеалния случай всички тези неща
си взаимодействат и взаимно се обогатяват“. (Greening, 1984).

В свои интервюта на тема хуманистична психология, публикувани от Уил-
сън Фрик (1971) след смъртта на Маслоу, великият хуманист заявява: „Аз съм
фройдист, аз съм бихейвиорист, аз съм хуманист...“. Присъщата му скромност
и научна лоялност не му позволяват да се отрече от психологическите системи,
повлияли върху философското му развитие. Същевременно Маслоу става бащата

на определението за „третата сила“ в психологията (1957), възприето по-късно и доразвито.

Добрите човешки взаимоотношения (приятелство, брак и т.н.) според Маслоу могат да бъдат задоволени само в междуличностен план като базови потребности: „Няма как тези потребности да бъдат задоволени от дървета, планини или дори кучета. Ние сме в състояние да получим напълно задоволяващо уважение, защита и обич само от друго човешко същество и можем да ги дадем в най-пълна мяра само на други човешки същества. Откриваме, че точно това си даряват взаимно добрите приятели, любими, родители и деца, учители и ученици... Удовлетворяването на тези потребности е предпоставка за създаването на добри човешки същества, което, на свой ред, е крайната цел на психотерапията въобще“.

Тези прозрения на Маслоу логично водят до неговата искрена изповед: „И накрая, вероятно ще бъде добре да кажа нещо за очевидния (заради това пренебрегван) факт, че да обичаш и да бъдеш обичан, е голямо удоволствие“.

Аналогично на добрите човешки отношения, Маслоу дефинира доброто общество като „онова общество, което дава на членовете си най-голямата възможност да станат здрави и себеактуализиращи се човешки същества... Доброто общество е онова, чието институционално устройство е изградено по такъв начин, че да развива, насърчава, награждава и създава максимум добри и минимум лоши човешки отношения“.

През 1935 г. Маслоу започва научно изследване като лично начинание, мотивирано от собственото му любопитство и насочено към решаването на различни лични, морални, етични и научни проблеми. Далеч от едно стандартно проучване, той въвежда понятието „себеактуализиращи се хора“ и изучава техните реакции и поведение при удовлетворяване на базовите потребности. Резултатите от изследването стават достойни на научната общественост, а Маслоу заявява с удовлетвореност: „При себеактуализиращите се хора има дълбоко чувство за идентичност с човешките същества въобще, те изпитват съчувствие и привързаност към тях. Те усещат сродството и връзката си с тях, сякаш всички хора са членове на едно семейство. Чувствата, които изпитва човек към своите братя и сестри, са общо взето на обич, дори и тези хора да са глупави, слаби и понякога зли. Поради това себеактуализиращите се хора изпитват искрено желание да помогнат на човешкия род“.

Независимо от този психологически профил Маслоу съзнава несъвършенствата на хората, проявяващи се в много човешки слабости, но въпреки това възкликва с оптимизъм и вяра: „Няма идеални човешки същества! Могат да се намерят хора, добри, наистина много добри, всъщност чудесни... Те определено ни дават надежда за бъдещето на нашия род, дори и да не се срещат много често и да не ги ринем с лопатата. Но те могат да бъдат досадни, дразнещи, свадливи, себични, гневни или потиснати. За да не се разочароваме от човешката природа, ще трябва преди всичко да се откажем от илюзиите си по този въпрос“.

Колко революционни са теориите на Маслоу и други хуманистични мислители? Та нали най-често теориите на Маслоу за човешката мотивация и себеактуализация се сравняват с фройдистките и бихейвиористките модели? Самият Маслоу никога не се отрича напълно от това, както и не парадирва с революционност. Той приема себе си като човек, който, разчитайки на емпирични изследвания на човешкото поведение, изгражда положителен модел на човешкия опит.

И все пак, основните аспекти на съвременната хуманистична психология носят белезите на новаторство и еволюция – неудовлетвореност от теориите, поставящи в центъра на вниманието патологията; признаване на потенциала на човека да расте, да се самоопределя; убеждението, че хората не живеят за единия хляб, а имат и по-висши нужди (да учат, да работят, да обичат, да творят); високата оценка за чувствата, желанията и емоциите; убеждението, че хората са способни да разберат какво е правилно и какво неправилно и да имат поведение, което съответства на по-висшето добро; вяра в крайните ценности като истина, щастие, любов и красотата. (Маслоу, 2010).

Може да звучи прекалено претенциозно, но хуманизмът на Маслоу в психологията е достоен за хуманизма на Виктор Юго в художествената литература. Той се е вплел в съвременността, разклонявайки се непрекъснато в нови и различни измерения: образование, бизнес, мениджмънт, здравеопазване.

Така книгата на Маслоу „Eupsychian Management“ (1965) (Еупсихичен мениджмънт) съдържа ценни идеи за успешния мениджмънт и лидер, който се съсредоточава върху човешките ценности с цел задоволяване на потребността на хората от смисъл и организационна цел. Доразвивайки теорията Х и теорията Y на Макгрегър (1960), Маслоу полага основите на теория Z, революционизирала класическия модел на икономическия недостиг, като включва стремежа да се себеактуализираш, да обичаш, да достигнеш най-висшите човешки ценности. Като резултат от тези човешки ценности се постига организационно развитие и преобразуващ се и хуманизиращ се бизнес.

Идеите на Маслоу за хуманистичното развитие на бизнеса изпреварват с две десетилетия появилите се по-късно трудове за успешни бизнес практики, стил на мениджмънт, зависещ от индивидуалната отговорност, екипната работа и грижа за хората. Според него човешката взаимозависимост, взаимното доверие и сътрудничество са стълбовете, на които се гради високата продуктивност в компанията и в индустрията като цяло.

Не бихме могли да подминем и интереса на Маслоу към психологията на жените. Той споделя: „Жените наистина са едно непрекъснато чудо. Те са като цветята. За мен всеки човек е мистерия, но жените са по-тайнствени от мъжете“. С нежност и топлота Маслоу твърди: „Само жената изпитва потребност преди всичко и най-напред да бъде обичана“.

Често пъти Маслоу е критикуван за идеалистичния си възглед върху злото в човечеството. Историческите реалности от Втората световна война го карат да

се замисли както върху доброто, така и върху злото в човешкия живот. Разколебан в универсалността на доброто и сблъскал се със злите човешки мотивации, той с болка пише своите последни дневници: „Четох за безредиците, за злобата и проклятията, за подозренията и цинизма... Сякаш единствено аз настоявам, че доброта, почтеността, щедростта са реални – всички останали мълчат. В света има добро и зло и те непрекъснато водят борба – в битката няма победител. Но ако добрите хора се предадат, то тогава битката наистина ще бъде загубена“.

Маслоу оказва огромно влияние върху създаването на положителен възглед за човешката природа. Със своя уникален, проникновен и хуманен подход към психологията, образованието, бизнеса, здравеопазването и културата Ейбрахам Маслоу доказва, че „човешката природа не е толкова лоша, за колкото се смята“.

ЛИТЕРАТУРА

- Маслоу, Е. (2010). *Мотивация и личност*. София: „Кибеа“, 659.
- Maslow, A. H. (1971). *The farther reaches of human nature*. Viking Press (Esalen Series).
- Wilson, C. (1972). *New pathways in psychology: Maslow and the post-Freudian Revolution*. London: Victor Gollanez.
- Greening, T. (1984). *Commentary by the editor*. Journal of Humanistic Psychology, pp 3-6.

FOR THE HUMANISM ONE OF THE MOST INFLUENTIAL PSYCHOLOGISTS OF THE XX CENTURY

Abstract. Abraham Maslow has a huge impact on creating a positive view of human nature. With its unique, insightful and humane approach to psychology, education, business, health and culture Abraham Maslow proved that „Human nature is not so bad as to be believed“.

Assos. Prof. Dr. Desislava Kostova
University Mining and Geology St. Ivan Rilski
Sofia, Bulgaria
e- mail: dessi.kostova@gmail.com